

OSMANLI DEVLETİ'NİN SON YILLARINDA PALU'DA TABİİ AFETLER (1858-1910)*

Natural Disasters In The Last Years Of The Ottoman State

Ünal TAŞKIN**

Geliş Tarihi: 15.10.2018/Kabul Tarihi:01.11.2018

Öz

Coğrafya ve iklimin insan yaşantısını ne derece etkilediği hep tartışma konusu olmuştur. Birtakım yerleşmeler vardır ki, kuruldukları coğrafyanın olumsuzluklarıyla, muhtelif devirlerde yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Palu da bu yerleşim yerlerinden biridir. Fay hatları üzerinde bulunmasından dolayı kimi devirlerde depremlerle, kimi zamanda iklimin etkisiyle kuraklık ve kıtlıklarla boğuşmak zorunda kalan Palu, bu hadiselerden oldukça etkilenmiştir. Osmanlı ve Cumhuriyet devirlerinde yaşanan kimi afetler neticesinde ilk yerleşim yerinden uzaklaşmıştır. Öyle ki Palu, yangın ve dep-remler neticesinde yerleşim yerini iki defa değiştirmek zorunda kalmıştır.

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Palu ilçesinde yaşa-nan tabii afetler üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Palu, Tabii Afetler

Abstract

The extent to which geography and climate influence human life has always been the subject of debate. There are some settlements that have had to confront with the negativities of the geography they were founded in. Palu is also one of these settlements. Palu was affected by these events due to earthquakes in some periods due to its presence on fault lines, and sometimes having to deal with droughts and famines due to the effect of climate. As a result of some disasters in the Ottoman and Republican eras, it moved away from its first settlement. Palu was forced to change its settlement twice as a result of fire and earthquakes.

In this study, an evaluation will be made on the natural disasters in the Palu district in the last years of the Ottoman Empire.

Keywords: Elazığ, Palu, Natural Disasters

* Bu çalışma, 11-13 Ekim 2018 tarihleri arasında Fırat Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen Uluslararası Palu Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuş bildirinin eklemeler yapılarak genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, unaltaskin@hotmail.com

Giriş

Palu, İlkçağlardan beri önemli bir yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir. Urartular döneminden kalma ve Murat Vadisi'ne hâkim bir tepe üzerine kurulmuş kalesi, Murat Nehri üzerindeki geçiş noktalarını kontrol eden bir konumdadır. Önceleri bir garnizon ve buna bağlı bir kale içi yerleşmesinin olduğu anlaşılan Palu, daha sonraları kale etrafına yayılan bir yerleşme özelliği göstermiştir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türk komutanlardan Çubuk Bey tarafından Harput ve Palu denetim altına alınarak, Türk iskânına açılmış, bu tarihten sonra da muhtelif Türk beylikleri ve devletleri bölge üzerinde hâkimiyet kurmuştur (Yedek, 2018: 2). XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı idaresine alınan Palu, tesis edilen Diyarbekir beylerbeyiliğine bağlı yerlerden biri olarak idare ediliyordu. XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı idari teşkilatlanması içerisinde yurtluk-ocaklık ve hükümetlik sancaklardan biri olarak itibar edilen Palu (Ünal 1989: 33), XIX. yüzyılda yapılan idari düzenleme ile oluşturulan Diyarbekir Eyaleti'nin kazalarından biri haline getirildi (Yılmazçelik, 1995: 137). Bir süre sonra (1846) eyalet olarak teşkilatlandırılan Harput'a bağlandı (Aksın, 1999: 13). 1867 yılında yapılan bir düzenlemeyle yeniden Diyarbekir vilayetinin bir parçası olan Palu, nihayet Cumhuriyet idaresi tesis edilince Elazığ (el-Aziz) vilayetine bağlandı (Yedek, 2015: 65). Cumhuriyetin ilk yıllarında Palu, Karabikan (Merivan), Sivan, Gökdere ma' Bulanık, Ohi ma' Aşağı Bulanık ve Karaçor nahiyelerinden oluşan ve 324 köy ile Elazığ'ın en fazla köyüne sahip kaza merkezi idi (Taşkın, 2015: 234).

Yerleşmenin güneyinden, Diyarbakır'dan gelen güzergâh, yolcularını Palu üzerinden hem Trabzon iskelesine hem de Samsun iskelesine ulaştırıyordu. Yine güneyindeki konargöçer toplulukların yaylak olarak kullandıkları alanlara geçmek için kullandıkları ana güzergâh da Palu'dan geçiyordu. XVIII. yüzyılda Palu'da bulunan köprünün Murat Nehri'nin her iki yanına seyahat edebilme imkânı sağlaması (Çakar, 2018: 7), yerleşmenin önemini daha da arttırıyordu.

Palu kurulduğu yer itibarıyla artılara sahip olsa da yine coğrafyasından kaynaklanan sorunlarla da karşı karşıyaydı. Zira Palu ilçe merkezinin doğusundan başlayarak yaklaşık 50 km uzunluğunda olan Palu-Hazar Gölü segmenti, Doğu Anadolu Fay Hattı'nın üzerindedir (İmamoğlu-Çetin, 2007: 95). Palu-Hazar Gölü segmenti, Baltaşı Ovası'nda kuzeydoğuya doğru iki kola ayrılır. Bunlardan güneydeki kol Caru (Irgat) Çayı vadisini geçerek Murat Nehri vadisine ulaşırken, kuzeydeki kol Murat Nehri vadisini izlemektedir (Özdemir-İnceöz, 2003: 96). Dolayısıyla Palu, zaman zaman depremlerin görüldüğü bir sahadır. Yine yerleşim merkezi, muhtelif zamanlarda

Murat Nehri'nin taşması sonucu sellere maruz kalmış, geçiş noktası olarak hizmet gören nehir üzerindeki köprü ise defalarca hasar görmüş veya yıkılmıştır (Çakar, 2018: 8-11). Yine geçiş güzergâhı üzerinde olmasından dolayı, bir takım salgın hastalıkların tehdit ettiği noktalardan biri de olmuştur.

Yukarıda izah etmeye çalıştığımız coğrafi sebeplerden dolayı Palu, tarihi süreçte tabii afet olarak adlandırabileceğimiz birkaç meseleyle yüz yüze gelmiştir. Tabii afetlerden bahis açmışken şunu da ifade etmek gerekir ki, afetler yerleşmenin ve düzenin düşmanıdır. Zira afetlerle boğuşmak zorunda kalan yerleşim alanlarında, buhranlar, sosyal düzensizlik, demog-rafik değişim ve iktisadi sorunlar gibi pek çok mesele, idare edenleri uzun süre meşgul etmiştir. Jeolojik, Meteorolojik ve Biyolojik olarak üç büyük grupta toplayabileceğimiz afetler deprem, yangın, sel, aşırı sıcak veya soğuk, yağış azlığı, toprak kayması ve salgın hastalıklar olarak yerleşmeleri tehdit eder. Kayıtlara yansıdığı ölçüde Palu'da bu saydığımız afetler zaman zaman etkili olmuş ve bir düzensizlik meydan getirmiştir.

Palu'da Görülen Tabii Afetler

a) Yangın: 1858 yılı Aralık ayında Palu tüccarının alışveriş yaptığı handa bir yangın yaşanmış ve han büyük ölçüde yanmıştır. Yangından sonra hanın bulunduğu arazinin tesviyesi yapılmıştır (BOA, A.MKT.DV., 133/77). Bundan başka Palu'da belgelere yansıyan bir yangın kaydı daha vardır. Ancak aralarında husumet bulunan iki ailenin ev yakma meselesi olan bu hadise adli bir vakadır (BOA, BEO, 460/34467).

b) Seller: Palu'nun bulunduğu yerleşim sahasını, konumundan dolayı doğrudan etkileyen su taşkını veya sel mevcut değildir. Ancak Murat Nehri'nin mevsim yağışlarından kaynaklanan taşmalarıyla muhtelif zamanlarda seller oluşmuş ve bu seller de genel itibarıyla nehir üzerindeki köprüye zarar vermiştir. Elde mevcut belgelerde ilk karşımıza çıkan sel kaynaklı hasar kaydı 1862 yılındadır. Taşkınlardan büyük zarar gören köprü birkaç ay içinde yıkılmış ve kullanılamaz hale gelmiştir (BOA, A.MKT. MVL, 54/35; Çakar, 2018; 8-9). Tamiri yönünde gayret gösterilen köprünün 1886 yılında yine nehrin taşması ve sel yüzünden hasar gördüğünü ayrı bir kayıttan öğreniyoruz (BOA, Y.MTV, 48/33). Keşif ve inceleme sonucunda bayağı masraflı bir tamirat sürecinin olacağı anlaşılan köprünün, halk belediye İşbirliği ile onarılmasına çalışılmıştır (BOA, DH.MKT, 1695/93; Çakar, 2018: 9-10). 1891 yılında tamirata tamamlanan köprü çok geçmeden bir sonraki yağış döneminde yeniden hasar görmüş ve tamirata için yeniden tedbirler alınmıştır (BOA, DH.MKT, 1859/68).

c) Salgın Hastalıklar:

Palu'da XIX. yüzyılın son çeyreğinde Sığır vebası görülmüş, Kolera ve Frengi ise mücadele edilen hastalıklar olmuştur.

c.1. Sığır vebası: Rinderpest, Malkıran ya da Çor olarak da bilinen Sığır vebası, viral bir sığır hastalığı olup son derece ölümcüldür. Bulaştığı hayvanda durgunluk, halsizlik, iştahsızlık, yüksek ateş, gözyaşı, burun akıntısı ve salya akıntısı şeklinde gözlenir. Hayvan, hastalanmasının 4. gününde başlayan şiddetli ishal sonucu birkaç gün içinde ölür. 1898 yılında Palu'da görülen sığır vebası sonucu hayli hayvan telef olmuştur. Toplam 25 köy ve 637 hane halkı bu hastalıktan dolayı hayvanlarını kaybetmiş ve güz vakti ellerindeki zahireyi satarak yeni hayvan satın almışlardır. Ellerindeki zahireyi hayvan alımı için sarf ettiklerinden muhtaç duruma düşmüşler ve yeni ürün ekememişlerdir. Hükümetten tohumluk buğday ve arpa talebinde bulunmuş fakat mevsim buğday ve arpa ekimi için uygun olmadığından bu istekleri yerine getirilememiştir. Ancak kırmızı ve beyaz darı ekimi için mevsim uygun olduğundan, bu 25 köy ahalisine tohumluk darı alınabilmesi için toplam 6.600 kuruş çıkarılması kararlaştırılmasına rağmen, aynı yıl içinde bunun verilmesi mümkün olmamıştır. Sonraki yıl tohumluk tedariki için talep edilen miktar ise 20.000 kuruştur. Nihayet belirtilen miktarın Ziraat Bankası'ndan kefalet-i müteselsile ile verilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, BEO, 1305/97847; BOA, BEO, 1475/110608; BOA, BEO, 1472/ 110388; BOA, DH.MKT, 2332/61; BOA, DH.MKT, 2334/68).

c.2. Kolera: Kolera bağırsak enfeksiyonuna bağlı olan ve şiddetli ishal ile devam eden bir hastalıktır. Dünyada muhtelif zamanlarda ve ülkelerde büyük kolera salgınları yaşanmış ve ciddi sayıda ölümler olmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki en büyük kolera salgını Balkan Savaşları sırasında yaşanmış ve çok sayıda asker ile muhacirin ölümüne sebep olmuştur. Palu'da 1891 yılında kolera tehlikesi ortaya çıkmış ve bu tehlikenin bertaraf edilmesi için memleket tabibi bulundurulması zorunlu kılınmıştır. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla önceki yıl görülen koleranın yeniden zuhur etmesi ihtimaline karşı böyle bir tedbir alınmıştır. Memleket tabibi olarak görevlendirilecek kişilerin maaşları ise belediye varidatından karşılanacaktı (BOA, DH.MKT, 1849/114)

c.3. Frengi: Sfiliz olarak da bilinen Frengi cinsel yolla bulaşan hastalıklardan biridir. Vücutta çiban, döküntü ve kabarcık şeklinde görülür. Özellikle savaş zamanlarında askerler veya göçlerle farklı coğrafyalara taşınmıştır. 1899 yılında Maden Sancağı mülhakatında görülen bu hastalığın Palu'ya kadar yayılmasını önlemek amacıyla tedbirler alınmıştır. Maden ve Eğil'de

seyyar hastanelerin kurulması ve buralarda üç doktor ile üç eczacının görevlendirilmesi öncelikli tedbirler arasındaydı (BOA, DH.MKT, 2231/152).

ç) Depremler:

Yukarıda izah ettiğimiz üzere Palu, Doğu Anadolu Fay Hattı'nın üzerinde bulunan bir yerleşim alanıdır. Bu sebepten tarihi süreç içerisinde birçok depremle karşı karşıya kalmıştır.

ç.1. 1864 Depremi: 1864 yılında meydana gelen Palu depremi, o sıralarda Palu'da devam eden kuraklık zamanına denk geldiği için oldukça etkili olmuştur. Bu zamanda halk yaklaşık üç yıldır kuraklıktan muzdaripti. Tam bu sırada dört defa şiddetli ve kırk küsur defa da artçı olmak üzere depremler yaşandı. Kuraklığa bağlı açlık ve sefaletle bir de evsiz kalmak eklenmiştir. Ahalinin pek çoğu bu yıllar itibarıyla yakındaki kaza merkezlerine ve vilayetlere göç etmeye başlamıştır (BOA, MVL, 678/51). Hatta bazı gayrimüslim aileleri Rusya'ya hicret etmiştir (BOA, MVL, 657/80).

ç.2. 1891 Depremi: 1891 yılında vuku bulan depremde birkaç hane ile karakol olarak kullanılan birkaç bina hasar görmüş ve yıkılmıştır. Karakollar, görülen lüzum üzerine alelacele düzenlenmiş hanelerden ibaretti. Yıkılanlar arasında bir de karakol binası vardı ve enkaz altında toplam 7 asker kalmıştı. Bu askerlerden üçü sağ olarak kurtarılırken dördü şehit olmuştur. Depremden sonra tehlike arz eden kışla ve karakol binaları boşaltılmış ve daha sağlam hanelere taşınmıştır (BOA, Y.PRK.ASK, 70/30).

ç.3. 1910 Depremi: Palu'da 1910 yılı Eylül ayında bir deprem olmuş ve bir kısım halk açıkta kalmıştır. Depremden dolayı evleri hasarlı olanlar veya yıkılanlar için baraka inşası öngörülmüş fakat yapılan incelemede, baraka inşasının hayli masraflı olacağı sonucuna varılmıştır. Toplamda 3.000 liralık bir miktara ihtiyaç varken, halkın mağduriyetini gidermek için acilen 100.000 kuruşluk bir bedelin kış gelmeden hanelerin tamiratına ve 130.000 kuruşluk bedelin ise halkın kalması için çadır alımına harcanması gerektiği bildirilmiştir. Her ne kadar ihsan-ı hümayundan 200 liralık bir yardım gönderilmişse de, yazılan şikâyet dilekçelerinden bu yardımın yerine ulaştırılmadığı anlaşılmaktadır. Hacı Osman Ağazade Mehmed Emin adlı şahıs, depremedeler için gönderilen yardımın Kaymakam Nuri Bey tarafından başka ellerde kullanımına izin verildiğini aktarmaktadır. Benzer bir şikâyet Hafız Mustafa, Recep ve İsmail adlı kişilerin serzenişlerinde de görülmektedir: “*Sarfa buyrulan ihsan-ı şahaneleri tevziden alikonulmuş. Kış geldi, sokak aralarında mağdur olmaktayız. Kaymakamlığa vukubulan müracaatlar semeresiz kalıyor, mugayir idare-i seniyye. İşbu hareket muhtacini meyus bırakmış olduğundan ferman-ı hümayuna teşneyiz.*” Şikâyetlerin birbiri arkası gitmesi sonucu Diyarbakır valisi Galip Bey, olaya el koymuş ve

20 Ekim 1910'a kadar padişah tarafından gönderilen yardımın 15.150 kuruşu depremzedelere ulaştırılabılmıştır. 23 Ekim'de ise ahaliye gönderilen yardımların düzenli olarak yapılmaya başlandığı belirtilmiştir (BOA, DH.MTV, 52-1/5).

d) Kuraklıklar:

Kıtlık ve kuraklıklar, toprağa bağlı ekonomilerde oldukça yıkıcı etkiler bırakmıştır. Beklenen ürünün elde edilememesi, kırsal alanlarda yaşayan insanların elini kolunu bağladığı gibi devletler içinde sıkıntılar doğurmuştur. Zira ürünün yetersizliği veya ürün elde edilememesi vergilendirme vasıtasıyla kaynak oluşturmaya çalışan devlet mekanizmasını da işlevsiz kılabilmektedir. Palu'da XIX. yüzyılın ikinci yarısında iki büyük kuraklık dönemi yaşanmış ve ahalinin çoğu bulunduğu yerleri terk etmek zorunda kalmıştır.

d.1. 1861-1865 Kuraklığı: 1861 yılında Palu'da yeterli düzeyde ürün elde edilememiş, 1862 yılı harman vaktinde de beklenen oran yakalanmamıştır. İki yıl boyunca rekoltenin düşük olması, ahaliyi zor durumda bırakmış ve zahire ihtiyacı hâsıl olmuştur. 1863 yılı için ihtiyaç duyulan 200.000 İstanbul kilesi zahirenin 50.000 kilesinin Harput Miri ambarından geri kalan 150.000 kilelik kısmın ise her birinden 50.000 kile olmak ve bedeli bir sonraki yıl ödenmek üzere Erzurum, Sivas ve Kürdistan eyaletlerinden temini yoluna gidilmiştir. Ancak bunun pek mümkün olduğunu söyleyemeyiz. Zira Hozat ve Harput'ta bulunan askerlerin ekmek tayinatı için gerekli zahirenin Harput ambarından sağlanması, Harput'tan beklenen miktarda zahirenin aktarılmasını engellemiştir (BOA, MVL, 657/80). 1863 yılında Harput ambarından Palu'ya gönderilen zahire, ahali tarafından 1864 yılına tohumluk olarak saklanmış ve bu sefer de yiyecek için zahireye ihtiyaç duyulmuştur (BOA, MVL, 672/14). 1864 yılında dört şiddetli ve kırk küsur kadar da hafif depremin meydana gelmesi Palu halkını oldukça zor durumda bırakmıştır (BOA, MVL, 676/48). Zaten kuraklıktan mağdur olan ahali bir de depremlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Ek olarak küçük hayvanatta yaşanan telefata ile birlikte iyice kötüleşen durum neticesinde yaklaşık 3.000 hanelik ahali civar kazalara sığınmaya başlamış, kimsesiz kalanlar ise açlıktan ölmüştür. Belli bir süre Harput, Erzurum, Diyarbakır, Siverek, Urfa ve buralara bağlı kazalardan mümkün mertebe zahire aktarılmışsa da, durum düzeltilenmemiştir (BOA, MVL, 678/51). Dayanacak gücü kalmayan ahalinin talebi üzerine vergilerin toplanması bir sene ertelenmiştir (BOA, İ.MVL, 526/23602).

d.2. 1891-1893 Kuraklığı: XIX. yüzyılın ikinci yarısında Palu'da ortaya çıkan ikinci büyük kuraklık 1891 yılında başlamış ve üç yıl boyunca devam etmiştir. 1892 yılına oranla 1/5 oranında ekimi yapılan tohumlardan da

ümidini kesen halk civar bölgelerden ihtiyaçlarını gidermek üzere zahire temini yoluna gitmişlerdir. Hayvan sahipleri hayvanlarıyla, hayvanı olmayanlar ise 24-36 saat mesafede bulunan Diyarbekir ve Siverek'ten sırtlarıyla zahire taşımak zorunda kalmıştır. Ancak buna tahammülü kalmayan 500 haneden fazla ahali Palu'dan ayrılmaya başlamıştır. 1893 yılında Palu'da yaşayanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere Diyarbekir vilayetinin yakın mahallerinden gerekli zahirenin bölgeye aktarılması sağlanmıştır (BOA, Y.A.HUS, 277/23; BOA, Y.MTV, 79/55; BOA, İ.HUS, 13/33).

Sonuç

Palu ilkçağlardan beri bir geçiş güzergâhı olması ve Murat Vadisi'ni kontrol edebilme durumundan dolayı önemli yerleşmelerden biri olarak kabul ve itibar görmüştür. Ancak yerleşimin yapıldığı sahanın bir fay hattı üzerinde olması, zaman zaman sakinler için sıkıntılar doğurmuştur. Muhtelif zamanlarda iklim koşullarının değişmesi ve yaşanan kuraklıklar ciddi oranda Palu ahalisini etkilemiş ve nüfusta bir azalma meydana getirmiştir.

Palu'nun tabii afetlerden en çok etkilendiği zaman dilimi 1861-1865 yılları arasındadır. Bu süre boyunca devam eden kuraklık, özellikle küçük hayvanlarda yaşanan telefata ve depremlerin görülmesi halkı oldukça zor durumda bırakmıştır. Hükümetin aldığı tedbirler bir noktaya kadar etkili olmuş fakat sıkıntılar uzun müddet giderilememiştir. Yine 1891-1893 yılları arasında yaşanan ikinci kuraklık zamanlarında benzer hadiseler yaşanmıştır. Burada şunu ifade etmek gerekir ki, her iki kuraklık zamanı demografik olarak Palu'nun bayağı etkilendiği dönemlerdir ve önemli ölçüde nüfusu civar bölgelere gitmek zorunda kalmıştır. Bu hadiselerden sonra Palu'nun 25 köyünde ortaya çıkan sığır vebası da hayvanlar arasında hayli telefata sebep olmuş ve bahsi geçen köy ahali için sıkıntılı bir süreç başlamıştır.

Sonuç olarak, yaklaşık elli yıl içerisinde salgın hastalık, kuraklık ve deprem kaynaklı sorunlar yaşayan Palu halkı iktisadî, sosyal ve nüfus açısından dengenin bozulduğu ve düzensizliklerin yaşandığı bir yere dönüşmüştür. Bütün bunlara rağmen Palu, Cumhuriyetin ilk yıllarında hala Elazığ'ın en fazla köyüne, hatırı sayılır oranda hayvan sayısına ve hayvansal üretime sahipti. Yine Elazığ'a bağlı kazalar içerisinde nüfus açısından Merkez kazadan sonra gelmekteydi.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi-BOA)

A.MKT. MVL, 54/35, 24 Ramazan 1268

A.MKT.DV, 133/77, 15 Cemaziyelevvel 1275

BEO, 1305/97847, 28 Zilhicce 1316

- BEO, 1472/110388, 18 Zilhicce 1317
BEO, 1475/110608, 23 Zilhicce 1317
DH.MKT, 1695/93, 15 Cemaziyelahir 1307
DH.MKT, 1849/114, 6 Zilhicce 1308
DH.MKT, 1859/68, 10 Muharrem 1309
DH.MKT, 2231/152, 2 Rebiülahir 1317
DH.MKT, 2332/61, 16 Zilhicce 1317
DH.MKT, 2334/68, 21 Zilhicce 1317
DH.MTV, 52-1/5, 21 Şevval 1328
İ.HUS, 13/33, 15 Zilhicce 1310
İ.MVL, 526/23602, 2 Ramazan 1281
MVL, 657/80, 15 Cemaziyelevvel 1280
MVL, 672/14, 2 Zilkade 1280
MVL, 676/48, 6 Muharrem 1281
MVL, 678/51, 6 Safer 1281
Y.A.HUS, 277/23, 18 Zilhicce 1310
Y.MTV, 48/33, 10 Recep 1308
Y.MTV, 79/55, 9 Zilhicce 1310
Y.PRK.ASK, 70/30, 24 Recep 1308

2. Tetkik Eserler

AKSIN, Ahmet (1999), *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ.

ÇAKAR, Enver (2018), "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Palu Köprüsü", *Harput Araştırmaları Dergisi*, 5/1, Elazığ, s. 1-28.

İMAMOĞLU, M. Şefik – ÇETİN, Erhan (2007), "Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ve Yakın Yöresinin Depremsellik", *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, s. 93-103.

ÖZDEMİR, Mehmet Ali - İNCEÖZ, Murat (2003), "Doğu Anadolu Fay Zonunda (Karlıova-Türkoğlu Arasında) Akarsu Ötelenmelerinin Tektonik Verilerle Karşılaştırılması", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/1, s. 89-114.

TAŞKIN, Ünal (2015), “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Elazığ (1925-1930)”, *Tarihten Günümüze Elazığ Uluslararası Kongresi 17-19 Kasım 2014 Elazığ*, Ankara, s. 229-250.

ÜNAL, Mehmet Ali (1989), *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara.

YEDEK, Şahin(2015), “Atatürk Döneminde Elazığ’ı Temsil Edenler”, *Akademik Bakış Dergisi*, S.48- Mart-Nisan, s.61-79.

YEDEK, Şahin(2018), *Elazığ’da İdari, Siyasi ve Sosyoekonomik Hayat(1923-1950)*, Ankara.

YILMAZÇELİK, İbrahim (1995), *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)*, Ankara.